

SEMPOZYUM TANITIMI / SYMPOSIUM REVIEW:

DİNİ TEMSİL SORUNU SEMPOZYUMU (28-29 NİSAN 2017, ERZURUM)

Büşra GÜNSÜZ
Yüksek Lisans Öğr., Atatürk Ü. İlahiyat F.
brhezarfen@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5926-0884

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin 28-29 Nisan 2017 tarihleri arasında Erzurum'da düzenlediği Dini Temsil Sorunu Sempozyumu, başlığının yanı sıra içeriği ile de dikkat uyandırdı. Atatürk Üniversitesi Nene Hatun Kültür Merkezinde gerçekleştirilen sempozyum, iki gün sürdü. Dört oturum halinde yapılan sempozyum, değerlendirme ve kapanış oturumuyla sona erdi. Ele alınan her konunun ayrı bir sempozyum oluşturabileceği gerçeği ortaya konulurken gerçekleştirilmesi için işbirliğinin de adımları atılmış oldu. Sempozyuma, çeşitli ilahiyat fakültelerinden on altı bilim insanı tebliğleriyle katıldı. Sempozyum 28 Nisan Cuma sabahı açılış konuşmaları ile başladı.

Açılış konuşmalarından sonra Atatürk Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Nihat Yatkın'ın başkanlığını yaptığı "*Kurumsal Düzeyde Dini Temsil*" adlı birinci oturuma geçildi. Oturumda ilk tebliğ, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Dr. Ekrem Keleş tarafından "*Diyanet: Temsil ve Hizmet Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Konumu*" adıyla sunuldu. Tebliğde: Diyanet'in anayasal bir kurum olduğuna, kendine özgün bir yapısının bulunduğuna değinen Keleş, Diyanet'in hizmetlerinin günümüzde yurtiçinde ve yurtdışında büyük alanlara ulaştığını ifade etti.

Diyanet'in sunduğu hizmetlerle dünyadaki Müslümanların saygı duyduğu bir kurum olduğunu ifade eden Keleş, Diyanet'in bünyesindeki çeşitli görevleri tanıtarak bu görevlerin nasıl elde edilebileceği hakkında bilgiler verdi. Keleş ayrıca, Diyanet'in vakıf hizmetlerini yürüten kurumu olarak Türkiye Diyanet Vakfı'nın faaliyetleri hakkında da bilgi verdi. Keleş sözlerini şu ifadeleriyle

tamamladı: “Önemli olan iyi yetişmemizdir. Milletimizin birlik ve beraberliği için hakikaten bu kurumu sağlam tutmaya, iyi hizmet vermeye eksikleri telafi etmeye ve işbirliğine çok ihtiyacımızın olduğunu ifade etmek istiyorum. Toplumun dini, ahlaki ve manevi değerlerini canlı tutabilmek için buna çok ihtiyacımız var. Şu ilkelerle bitirmek istiyorum: samimiyet, ahlaki donanım, güvenilirlik, dürüstlük, Liyakat, ehliyet, yetkinlik, gönüllülük, fedakârlık, şeffaflık, tutarlılık, birleştiricilik, kuşatıcılık, etkili hizmet, erişilebilirlik ilkelerini kendimize temsil ve hizmet ilkesi olarak belirlemiş vaziyetteyiz. Bu hizmetlerin, bu çerçevede yürütülebilmesi için Cenabı Hakk’ın yardımını ve sizlerin duasını bekliyoruz Allah’a emanet olun.”

Birinci oturumun ikinci tebliği, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretisi Üyesi Prof. Dr. Hasan Onat tarafından sunuldu. Onat’ın tebliğinin adı “İlahiyatlar: Dini Bilgi Üretim ve Toplumsal Karşılığı Bağlamında İlahiyat Fakültelerinin Konumu” şeklindeydi. Onat, tebliğinde: Üniversitenin evrensel ölçekte bilim üretilen yerler olduğunu ifade ederek, İlahiyat fakültelerinin burada önemli rol üstlendiğini söyledi. Onat, mevcut farzlar kategorisine yeni bir farzın, “düşünme/akletme farzı”nın eklenmesi gereğine işaret etti. Onat, dini bilgi üretimi konusunda İlahiyat fakültelerine çok iş düştüğünü, burada üretilen bilginin mutlak topluma taşınmasının üzerinde durdu. İslam dininin kendini akılla temellendiren bir din olduğuna vurgu yapan Onat, günümüzde bazı kesimlerin akıl düşmanlığı yaptığını ileri sürdü. Onat, geleneğin yok sayılmayacağını, ancak geleneğin kutsallaştırılarak bazı sloganların arkasına saklanamayacağını ifade etti. Onat, Türkiye’de bazı hareket ve cemaatlerin dini kendi tekeline aldıklarını, temsili üstlendiklerini; ancak İslam’ı temsile kalkılırsa ne gibi zararlarının olabileceğine değindi. İlahiyatları medreseleştirme hevesinden vazgeçilmesi gereğine işaret eden Onat, İslami gelenekte din ilmi-dünya ilmi şeklinde bir ayrımın olmadığını vurguladı. İlahiyatlarda harcanan emeğin toplumda bir karşılığının olmasını, bunun da Diyanet kanalıyla yapılması şartına işaret eden Onat, Diyanet ve İlahiyat fakültelerini daha sıkı işbirliğine davet ederek konuşmalarını sonlandırdı.

Birinci oturumun üçüncü tebliği “Sivil Toplum Kuruluşları ve Dini Temsil” başlığı ile Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Doç. Dr. Kemal Ataman tarafından sunuldu. Ataman, konuşmasında STK’ların etkisinin temsil ettiği devlet kadar olduğunu, İslami STK’ların faaliyetlerinin dünyada ve Türkiye’de nitelik ve nicelik olarak istenen düzeyde olmadığını belirtti. Sivil ve demokratik toplumların kamu, özel sektör, sivil sektörden oluştuğunu açıklayan Ataman, Türkiye’deki STK’ların bir kısmının özel sektör gibi çalıştığını, STK’ların yetersiz olma sebeplerini de Türkiye’de muhalefet geleneğinin olmamasına bağladı. Ataman, STK’ların bazı eksik yönlerine işaret etti. Buna göre STK’larda yönetim ve kurumsallaşmalarının amatörce olduğunu, kurum kültürünü oluşturulamadığını, tanınırlık, güven, şeffaflık ve saygınlıklarını sağlayamadıklarını, hemen her STK’nın kendini belli bir siyasal çizginin uzantısı olarak gördüğü tespitini yaparak konuşmasını sonlandırdı.

İkinci oturum 28 Nisan 2017 Cuma günü öğleden sonra Prof. Dr. Hasan Onat'ın oturum başkanlığında "*Dini Otorite Rol, Statü ve Meşruiyet*" başlığıyla icra edildi. Bu oturumda ilk tebliğ, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Evkuran tarafından "*Geleneksel Yapıda Ulemanın/Ümeranın Otoritesi*" başlığıyla sunuldu. Evkuran tebliğinde, ümeradan ziyade ulemanın itibar ve saygınlığının hakkında konuşmanın daha anlamlı olacağını söyledi. İlim kavramından neyin anlaşıldığının net olmadığını, öncelikle bu problemin çözülmesi gerekliliğine değinen Evkuran, dinin hedeflediği insan tipinin önem arzettiğini, bunu sağlayacak unsurun ise ilmin tanımlanma biçimine bağlı olduğunu ifade etti. Yanlış yönlendirilmiş dindarlığın tehlikeli sonuçları ortaya koyacağını söyleyen Evkuran, tarihte ümera ve ulema arasında sürtüşmelerin olduğunu hatırlattı. Evkuran, İslam dünyasında düşünen insanların mihne ve isti'raz gibi iki aşırı uç arasında durduğunu, İslam'da ruhbanlık sınıfının olmadığını, bunun ulemayı bağımsız kılacağını, yapılması gerekeninse ilmin sivilleşmesi gereğinin üstünde durdu. Evkuran tebliğini, acilen eleştirel okumaya ve özeleştiriyeye olan ihtiyacımızı hatırlatarak tamamladı.

İkinci oturumun ikinci tebliği Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün, "*Âlimden Aydına Dini Otorite ve Değişim*" başlığıyla sundu. Düzgün, tebliğinde ilk devirlerde ulema-hukema ilişkisinden bahsedip, hükemanın ulemaya ezdirildiğini söyledi. Dinin otoritesi ile dini otorite arasında fark olduğuna işaret eden Düzgün, bu kelimelerin otorite içerdiğini ifade etti. Düzgün, din dilinin hukuk ve fıkıh üzerinden değil, ahlak üzerinden inşa edilerek buradan evrensel bir dil kullanımına geçilmesi gereğinden bahsetti. Düzgün, otorite kavramından ziyade iktidar kavramının bize daha yakın olduğunu, bu kavramla yönetime itaatimizin değil katılımımızın olacağına değindi. Otoritenin abartılı kullanımının kaosa yol açacağını ifade eden Düzgün, kültürel kimlik oluşturmamız halinde kültürel çatışmaların önlenebileceği, yanı sıra modernleşmenin sağlanabileceğini belirtti.

İkinci oturumun üçüncü konuşmacısı olan Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Mehmet Zeki İşcan tarafından "*Dini-Siyasal Otorite ve Temsil: Hilafet*" başlığıyla sunuldu. İşcan tebliğinde, hilafet kavramının teorik ya da dini çerçeveden ziyade yaşanan siyasi pratikle alakalı olduğunu söyledi. "İmamlar Kureyşten'dir" rivayetini analiz edip, bu emirliğin kendini dine değil asabiyyete dayandırdığına dikkat çeken İşcan, 'Halifetullah' kavramının, makamların dinleştirilmesi için kullanıldığını söyledi. Bu kavramı hilafet ile din ilişkilerini rivayetler bazında da değerlendirerek, ilk olarak Hz. Osman'ın kullandığını belirtti. Emeviler'de bu kavramla emperyal bilinç yaratılıp; Abbasiler ile dini literatüre büründüğünü söyledi. İşcan, Osmanlı'da din bürokrasisinin hilafeti dini mahiyette ele almadığını, Şeyhülislam kelimesinin ne zaman ortaya çıktığının bilinmediğini, bu kurumun dini değil, idari bir misyon icra ettiğini ifade etti. Cumhuriyet ve demokrasinin Türk kültür tarihinin tabii bir sonucu olduğunu, bu yapıların birdenbire ortaya çıkmadığını söyleyen İşcan, devletin siyaset ile ilişkiye

girdiği andan itibaren dini öğretilerin teolojik olmaktan çıkıp siyasi hale geleceğini, dinin güç mücadelesinde bir araç olarak kullanılacağını vurguladı.

İkinci oturumda son tebliğ, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Sönmez Kutlu tarafından *"Karizmatik Otorite ve Temsil İddiası: Mehdilik"* başlığıyla sunuldu. Karizma kelimesinin yetki yani otoriteyi de içerdiğini ifade eden Kutlu, temsilin temessül gibi olmadığını, temsilde başkasını yönlendirme, kontrol etme, onun fiilleri üzerinde tasarrufta bulunmanın yer aldığını; fakat dinde böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını Peygamber örneği ile ortaya koydu. Kutlu, İslam'ın temsili değil, Müslümanca bir temessülünün söz konusu edileceğini söyledi. Mehdinin hukuk dağıtan, güvenilir, ıslahatçı şeklinde üç temel kabulünün olduğunu ifade eden Kutlu, mehdi beklentilerinin sünnetullah ve sosyoloji kurallarına ters olduğuna işaret etti. Mehdilik iddialarının tutunmasına toplumsal ve siyasi ortamın zemin hazırladığını, mehdilik tipolojisine intikam duygusunun da yüklenerek, mehdi tartışmalarında esas problemin mehdinin geldikten sonra ne yapacağına dair olduğunu beyan ederek konuşmalarını sonlandırdı.

Prof. Dr. Mehmet Evkuran'ın başkanlığını yaptığı üçüncü oturumun başlığı *"Dini Temsil ve Disiplinler"* şeklindeydi. Bu oturumun ilk tebliği Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Mustafa Öztürk tarafından *"Dini Temsil ve Kur'an: Tefsir"* başlığıyla sunuldu. Temsil kelimesini: dini hayatın anlaşılması ve Müslümanın taahhüdünü yerine getirmesi şeklinde iki açıdan değerlendiren Öztürk, tefsirin, çoğu zaman yorumcunun insafına kaldığını ve Kuran'a yaklaşımımızın, ona söyletmek istediğimizi söyletmek gibi bir yapı arz ettiğini vurguladı. "İndirilmiş din" kavramının yanlış olduğunu, dinin aynı zamanda rey ve gelenek olduğunu söyleyen Öztürk, geleneğin, dinin hayatiyetini sağladığını; sünnetin, Kur'an'ı da içine alan, tatbikat açısından en büyük dini temsil kavramı olduğunu beyan etti. Sünneti bizi bir arada tutan şey" olarak tanılayan Öztürk, nuzül -siret ilişkisinin canlı tutulması önemini dile getirdi. Tefsirin, altında temsil gücünü oluşturan kelimeler, fıkıh ve tasavvufun tedarikçisi olduğunu vurguladı. Öztürk, sözlerini temsil sorununun geleneği bir kenara bırakılarak çözülemeyeceği tespiti ile sonlandırdı.

Oturumun ikinci tebliği *"Dini Temsil ve Yorum: Kelam"* başlığı ile Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. İlhami Güler tarafından sunuldu. Kuran'da düşünmenin *şükreden*, *hesabi* ve *taklidi* diye üç türlü olduğunu ifade eden Güler, "şükreden düşünme"nin ilk sırada yer aldığını, fıkıh, kelam ve tasavvufun bu düşünmenin birer parçasını teşkil ettiğini inci metaforuyla açıkladı. Bir inci dörde parçalandığında ayrılan parçalar inci olma vasfını korusa da ayrılan parçaların zamanla itibarsızlaşacağını ileri sürdü. Bu bölünmenin üzerinden gidip herkesin ait olduğu parçada boğulup gittiğini, bu parçalanmadan kurtulup Kur'an'da ki şükreden düşünmeye dönmemiz gerektiğini söyledi. Fıkıhın ahlaki prensipleri göz ardı edip, şekilselliğe sıkıştığına, kelamın ise doğuştan akılcılığa takılıp duygusal boyutu ihmal ettiğine işaret etti. Kur'an'ın kendini tanımlayan kavramlarının tamamen akıl ve sağduyu paralelinde olduğunu söyledi; hadis

âlimlerinin ise bunun tam tersi olarak söylenen sözlerin mutlaklaştırıldığını belirtti. Sünniliğin ehl-i hadisin uzantısı olup, bu düşüncenin de şükreden düşünceyi temsil etmediğini söyledi. Güler yapılması gerekenin mevcut epistemolojik kuyular içinde debelenmek yerine, dinin düşünce-duygu/sezgi ve davranıştan oluşan bütünlüklü yapısını "Takva" kavramı ile yeniden ortaya koymak olduğunu ifade etti.

Oturumun üçüncü tebliği "*Dini Temsil ve Rey: Fıkıh*" başlığı ile Erciyes Üniversitesi'nden Prof. Dr. Hacı Yunus Apaydın tarafından sunuldu. Tebliğine "*İyi temsil, en iyi tebliğdir.*" cümlesi ile sözlerine başlayan Apaydın, ulemanın, iyi bir tebliği, yaşayan bir Peygamber haline gelmekle başaracağını, iyi temsilin ise dinin korunması ilkesinin altında bulunduğunu belirtti. Fıkıhı insanların ürettiğini, bu yönüyle de şeriat ve dinden ayrı dinamik bir yapısının olduğuna dikkat çeken Apaydın, fıkıhın rasyonel zeminden hareket ettiğine değindi. Vahyin-dinin, hayatın bütün alanlarını fıkıh sayesinde kuşattığını belirtti. Fıkıhın çoğunun rey; reyin içtihad, içtihadın da zan olduğunu söyledi. Ehl-i hadis ve Ehl-i Rey arasındaki mücadelelere işaret eden Apaydın, Ehl-i reyin dış etkilere açık; ehl-i hadisin ise yerelci olup iyi temsile yer vermediğini belirtti. Tarihe karşı görevimizin, *anlamak açıklamak ve aktarmak* diye üç ilkesi olduğunu söyleyen Apaydın, mezhepleri rasyonelleşme sürecinde ortaya çıkan üst dil olarak niteledi.

Oturumun son tebliği "*Dini Temsil ve İrfani Bilgi: Tasavvuf*" başlığı ile İstanbul Üniversitesinden Prof. Dr. Ekrem Demirli tarafından sunuldu. Bütün kavramların yeniden ele alınması ya da atılmasını doğru bulmadığının belirten Demirli, İslam'ın Şia kanadında imamla temsil edilen dinin, hiçbir temsil sorunu olmadığını; bunun Sünni düşüncede bir problem diye görüldüğünü ifade etti. Bugün, Türkiye'de İslami cemaatlerin konuşulduğunu fakat hiçbirinin İslami diye nitelendirilemeyecek tarzda cemaatlerle dolu olduğuna vurgularda bulundu. Fıkıh ve kelamın nasla olan ilişkimizi daralttığını, Tasavvufun Kur'an ayetlerini bir bütünlük içerisinde ele almaya çalıştığını, fakat bunu erken dönemlerde başaramadığının üzerinde durdu. Demirli, yeni bir din bilimleri hiyerarşisine ihtiyaç duyulduğunu, ancak bu sayede sorunların tam bir tespitinin yapılabileceğini söyledi.

Sempozyumun ikinci günü "*Dini Temsil Sorununa İlişkin Modern Perspektifler*" başlığı ile son oturum yapıldı. Oturumu Prof. Dr. Fazlı Polat yönetti. Oturumun ilk tebliği "*Geleneksel Temsillerin Modern İzdüşümleri*" başlığı ile T.C. Başbakanlık Başdanışmanı Dr. Necdet Subaşı tarafından sunuldu. Yaşadığımız geleneksel temsilin günümüze nasıl yansdığına üzerinde duran Subaşı, gelenek ve modern ayrımına girmenin tehlikesinden söz etti. Bugün, gündelik hayatta bizi temsil eden alanın yelpaze genişliğiyle; gelenekteki sınırlı yapısını karşılaştırmalı olarak ortaya koydu. Subaşı, İslami literatürdeki âlim kavramının günümüzde çeşitli sebeplerle tüketildiğini vurguladı. Subaşı, alimi: gerçeklik dünyasıyla hem zıtlaşan hem de bütünleşebilen karakter; ulemayı ise dini bilen ve aktaran, toplumsal itibarını devlete ve topluma-hayata karşı koruyan, itibarı hak eden dinin temel sabiteleri

hakkında duyarlı bu sabiteleri koruyan geliştiren ve güncelleştiren, dini bozma çabalarına karşı rol üstlenen, takva sahibi kişi olarak tanımlandı. Bugün âlim tipinin parlaklığını yitirip, değiştiğini, katılımcı-geniş-öğretici bir yapıya ihtiyacımızın bulunduğunu söyledi.

İkinci tebliği, “*Türk Modernleşmesinde Dini Temsil Sorunu*” başlığıyla Necmettin Erbakan Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Akgül tarafından sunuldu. İslam dünyasının karşılaştığı problemlerin niteliğine dair evrensel bilgi üretmediğimizi ve problemleri parçalama yoluna gittiğimize işaret eden Akgül, tarihte karşılaştığımız modernleşme problemlerinin bugün de geçerli olduğunu, modernliğin Allah'ın tayin ettiği din ile dünyanın tarihsel gelişimi ve yürüyüşü ile terslik arz ettiği için çıktığına değindi. Dünyevi alanda yenilgilerimiz arttıkça İslam'ı ağızımıza almadığımızı, modernliğin kurmuş olduğu dünyanın, din dili ile temellendirilmediğini, böylece dini bilginin işlevselliğini kaybettiğini ifade eden Akgül, çözümün ideolojilerden kurtulup, zihniyeti değiştirmek olduğunu belirtti.

Üçüncü tebliğ “*Sekülerleşme Laiklik ve Dini Temsil Sorunu*” başlığıyla Sütçü İmam Üniversitesinden Prof. Dr. Hüsnü Ezber Bodur tarafından sunuldu. Sekülerleşme ve laikliğin farklı şeyler olduğu hususuyla söze başlayan Bodur, bu iki kavramın metafiziği ve laik Türkiye’de dini temsil sorunu modelini ele aldı. Sekülerleşmenin dini daha da önemli hale getirdiğinin üzerinde durarak kırılğan olan kurumları onaracak olan dinin, hiçbir kavram altında yok edilmemesi, dinin kurumsallaşma, dini değerlerin devamlı olarak makul, inanılır hale gelmesi için güncellenebilmesine dikkat çekip bunu yapabilecek olan yapının da ulema sınıfı oluşturulmasından geçtiğini ifade etti. Doğru bilgiyi üretmek için menşei fark gözetilmeden bütün metotların kullanılabilceğini belirten Bodur, laikliğin otoriter ve demokratik diye iki türlü olduğunu, tek tip laikliğin söz konusu olamayacağını, her ülkenin tecrübesine göre bunun değişebileceğine dair düşüncelerini dile getirdi.

Oturumun son tebliği Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Prof. Dr. Mustafa Macit tarafından “*Medyada Dinin Temsili ya da Dinin Medyatik Temsilleri*” başlığıyla sunuldu. Macit medyanın, reel ile olan ilişkisini ele alan bir araç olduğunu belirterek, temsili gösteren ve gösterilen olarak düşündüğümüzde, medyada dinin temsili ve dinin medyatik temsili diye iki şeyle karşılaşılabileceğini belirtti. Birinci durumda temsilin göstermekten; ikinci durumda ise gösterenin kendisinin gerçeklik olmaktan ibaret olacağını vurguladı. Medyada dinin temsiline söz konusu olduğunu fakat bunu belirleyen ana etkenlerin tekrar değerlendirilmesi gereğine işaret eden Macit, medyada dini temsiline, klasik arz-talep ilişkisine dayandığı takdirde ısmarlanabilir bir temsile dönüşeceği tehlikesinin altını çizdi. Macit, piyasadaki dini temsiline meşruiyetini, kolay tüketilebilir olmasından aldığını söyleyerek, “medya İslamlaşırken, İslam da sekülerleşmektedir” sözleriyle konuşmasını sonlandırdı.

Cumartesi günü öğleden sonra Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Sinan Öge tarafından yönetilen; Dr. Ekrem Keleş, Prof. Dr. Sönmez Kutlu ve

Prof. Dr. İlhami Güler'in katılımcı olduğu *kapanış ve değerlendirme* oturumu yapıldı. Öge, dini temsil konusunun hem adlandırma hem de muhteva bakımından bu sempozyumda amacına ulaştığını ifade ederek, sempozyumun bu konuda yeni farkındalıklar oluşturacak bir adım olması temennisini dile getirdi. Akabinde bu oturumda yer alan bilim adamlarının görüşlerini ifade etmeleriyle oturum kapandı.

